

Kokerwormen

Manfred Jäger

Wat doorgaans wordt aangeduid als kokerwormen of serpuliden zijn mariene ringwormen (Annelida), en wel borstelwormen (Polychaeta) uit de groep der Sedentaria. Deze vormen kokers van kalk, waarin ze leven. Daarbij is de lengte van de koker uiterst variabel. Het dier zelf kan vele malen kleiner zijn dan de koker waarin het leeft, en beweegt hierin vrij rond, dit in tegenstelling tot kokerbewonende weekdieren zoals de stoottandjes (Scaphopoda). De meeste serpuliden komen voor in zee, hoewel een aantal het uithoudt in uiterst zout of brak water. Het merendeel komt voor op waterdieptes tussen 0 en 100 m. De dieren steken een tentakelkrans uit die dient voor zuurstofvoorziening en het vangen van voedseldeeltjes in suspensie. Het operculum (sluitdeksel) bestaat vaak uit een hoornachtige substantie (chitine) of is vlezig. Het wordt slechts zelden fossiel gevonden; de meeste kans maken we als de opercula zijn verkiezeld.

Met uitzondering van een aantal soorten zijn alle serpuliden aangewezen op een harde ondergrond voor vasthechting van hun kokers, bijv. op zee-egels, belemnieten, oesterkleppen en dergelijke. Soorten uit de familie Spirorbidae komen voor op algen en andere waterplanten.

De kokers bestaan uit een variabel mengsel van calciëet en aragoniet. Alleen als de kokers zijn verkiezeld is ook het aragonitische deel gefossiliseerd.

Heel anders dan bij fossielen, zijn de kokers van recente soorten niet van belang voor de systematiek. Regenhardt (1961) en Lommerzheim (1979) hebben beiden geprobeerd een verband te leggen tussen fossiele en recente kokerwormen.

Van de familie Serpulidae zijn de onderfamilies Serpulinae, Filograninae en Ficopomatinae ook als fossiel bekend. De Serpulidae zijn nauw verwant aan de Sabellidae, die kokers vormen van zandkorrels (sinds kort ook vastgesteld in het late Krijt van zuidelijk Limburg). *Glomerula* (Pl. 12, fig. 1) hoort waarschijnlijk ook in deze groep thuis.

Kokerwormen uit de Krijt-afzettingen van zuidelijk Limburg hebben al de nodige aandacht gehad. Het onderzoek aan deze diergroep is echter nog lang niet afgerond, en het staat buiten kijf dat nog vele (nieuwe) soorten zullen worden gevonden. De hier afgebeelde soorten omvatten de meest karakteristieke en/of meest voorkomende vormen.

Literatuur

Cupedo (1980), Jäger (1983, 1987, 1993), Lommerzheim (1979) en Regenhardt (1961).

Adres van de auteur

M. Jäger
Rohrbach Zement
Abteilung Fossilienmuseum
D-72359 Dotternhausen

Plaat 12

1. *Glomerula lombricus* (DEFRANCE 1827), x 7. Formaties van Gulpen en Maastricht: alle members.
2. *Spiraserpula scrupea* REGENHARDT 1961, x 9. Formatie van Maastricht: Emael, Nekum en Meerssen Members.
3. *Dorsoserpula turpificata* (REGENHARDT 1961), x 2,5. Formatie van Maastricht: Meerssen Member.
4. *Vermiliopsis fluctuata* (J. DE C. SOWERBY 1829), x 13. Formatie van Gulpen: Vijlen, Lixhe 1-3 en Lanaye Members. Formatie van Maastricht: Gronsveld, Schiepersberg, Emael, Nekum en Meerssen Members.
5. *Dorsoserpula wegneri* (JAEGER 1983), x 13. Formatie van Gulpen: Vijlen, Lixhe 1-3 en Lanaye Members. Formatie van Maastricht: alle members.
6. *Mucroserpula* n. sp., x 3. Formatie van Maastricht: Meerssen Member.
7. *Bipygmaeus pygmaeus* (VON HAGENOW 1840), x 26. Formatie van Gulpen, Vijlen(?) en Lanaye Members. Formatie van Maastricht: Valkenburg en Gronsveld members.
- 8, 9. *Pyrgopolon* (P.) *regia* (REGENHARDT 1961), x 9. Formatie van Gulpen: Vijlen(?), Lixhe 1-3 en Lanaye Members. Formatie van Maastricht: Valkenburg en Gronsveld Members.

Plaat 13

1. *Pyrgopolon (P.) mosae ciplyana* (DE RYCKHOLT 1852), x 9. Formatie van Maastricht: Meerssen Member.

2. *Pyrgopolon (Septenaria) erecta* (GOLDFUSS 1831), x 3,8. Formatie van Maastricht: Emael(?), Nekum(?) en Meerssen Members.

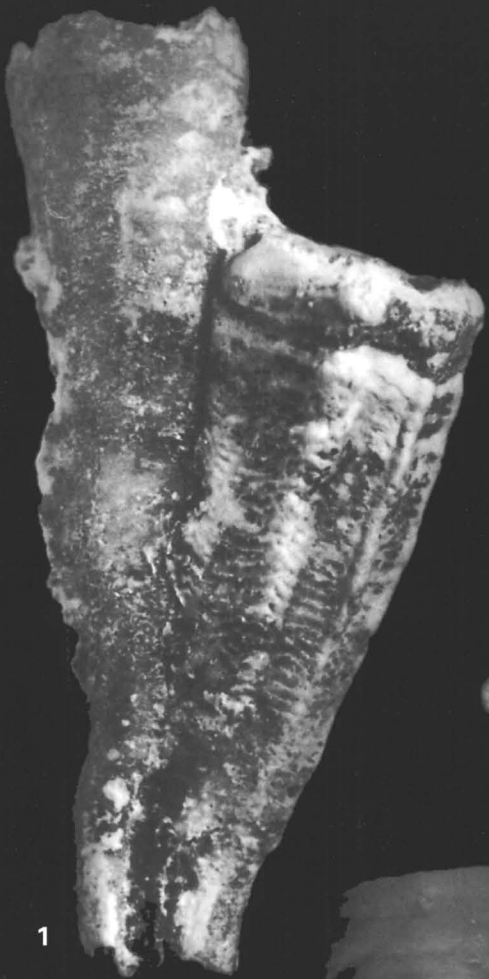
3. *Pyrgopolon (Hamulus) sexcarinatus* (GOLDFUSS 1841), x 7. Formatie van Maastricht: Schiepersberg(?), Emael(?), Nekum en Meerssen Members.

4. *Pyrgopolon (Septenaria) n. sp.*, x 11. Formatie van Maastricht: Meerssen Member.

5. *Pyrgopolon (P.) mosae mosae* DE MONTFORT 1808, x 7. Formatie van Gulpen: Lanaye Member. Formatie van Maastricht: alle members.

6, 7. *Placostegus aduncus* (REGENHARDT 1961), x 13. Formatie van Gulpen: Lanaye Member. Formatie van Maastricht: alle members.

8. *Neodexiospira n. sp.*, x 26. Formatie van Maastricht: Emael, Nekum en Meerssen Members.

1

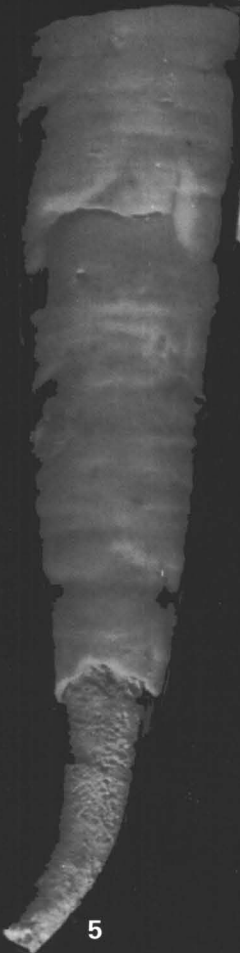
2

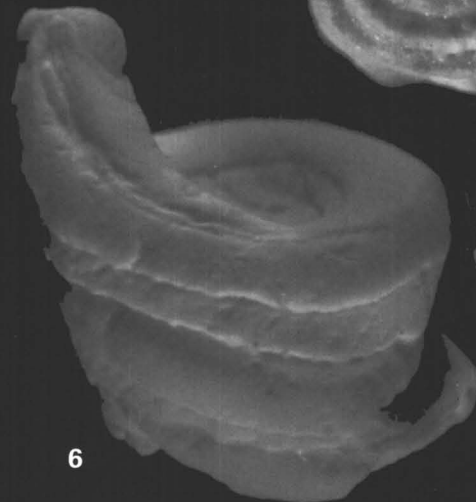
3

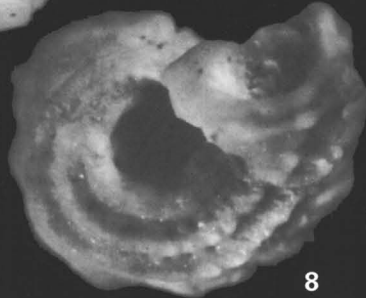
4

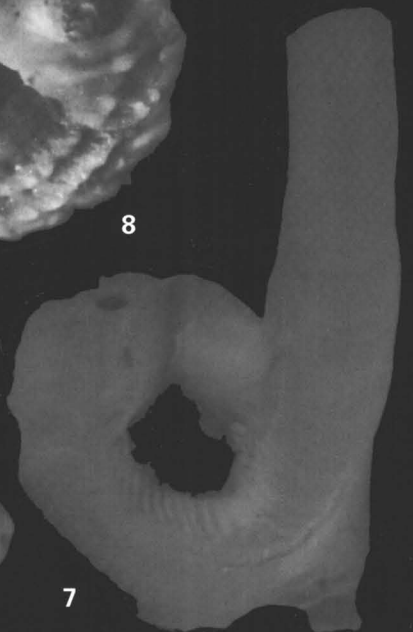
5

6

8

7